

BANKLARDA RISK-ASOSLANGAN AUDIT YONDASHUVINI QO‘LLASH: AFZALLIKLARI VA QIYINCHILIKLARI

ПРИМЕНЕНИЕ РИСК-ОРИЕНТИРОВАННОГО ПОДХОДА К АУДИТУ В БАНКАХ: ПРЕИМУЩЕСТВА И ТРУДНОСТИ

APPLYING A RISK-BASED AUDIT APPROACH IN BANKS: ADVANTAGES AND CHALLENGES

G‘oyibov Jahongir Jumaboyevich

Bank-moliya akademiyasi

Fakultet: 704102205 - BANK HISOBI, AUDITI va NAZORATI (magistr)

goyibovjahongir@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola banklarda risk-asoslangan audit yondashuvini qo‘llashning afzalliklari va qiyinchiliklarini o‘rganishga bag‘ishlangan. Tadqiqot doirasida yondashuvning nazariy asoslari va amaliy jihatlari ko‘rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, risk-asoslangan audit banklar uchun bir qator afzalliklarga ega, ammo shu bilan birga muhim qiyinchiliklarni ham keltirib chiqaradi. Maqolada risk-asoslangan auditni samarali joriy etish uchun tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: bank, risk-asoslangan audit, ichki nazorat, audit samaradorligi, moliyaviy xavflar

Аннотация: эта статья посвящена изучению преимуществ и трудностей применения риск-ориентированного подхода к аудиту в банках. В рамках исследования были рассмотрены теоретические основы и практические аспекты подхода. Результаты исследования показывают, что аудит на основе рисков имеет ряд преимуществ для банков, но в то же время представляет значительные трудности. В статье даны рекомендации по эффективному внедрению аудита на основе рисков.

Ключевые слова: Банк, аудит на основе рисков, внутренний контроль, эффективность аудита, финансовые риски

Abstract: this article is devoted to the study of the advantages and difficulties of applying the risk-based audit approach in banks. Within the framework of the study, the theoretical foundations and practical aspects of the approach are considered. The results of the study show that risk-based auditing has a number of advantages for banks, but at the same time presents significant difficulties. The article provides recommendations for the effective introduction of risk-based auditing.

Keywords: bank, risk-based audit, internal control, audit efficiency, financial risks

KIRISH

Bank sektori iqtisodiyotning eng muhim sohalaridan biri bo‘lib, uning barqarorligi va ishonchligini ta‘minlash uchun samarali nazorat va audit tizimlarini joriy etish zarur. An‘anaviy audit yondashuvlari ko‘pincha resurslarni talab qiladi va bankning haqiqiy xavflarini to‘liq qamrab ololmaydi [1]. Shu sababli, ko‘plab banklar risk-asoslangan audit yondashuvini qo‘llashga o‘tmoqdalar, bu esa resurslarni eng yuqori xavf sohalariga yo‘naltirish va auditorlik tekshiruvlarining samaradorligini oshirish imkonini beradi [2]. Ushbu maqolaning maqsadi risk-asoslangan audit yondashuvini qo‘llashning afzalliklari va qiyinchiliklarini tahlil qilishdan iborat.

USULLAR VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Tadqiqot uchun risk-asoslangan auditga oid ilmiy maqolalar, hisobotlar va boshqa materiallar tahlil qilindi. Shuningdek, banklardagi ichki audit bo‘limlari xodimlari bilan suhbatlar o‘tkazildi. Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, risk-asoslangan audit yondashuvini qo‘llash bo‘yicha tadqiqotlar soni ortib bormoqda va ushbu yondashuv banklarda audit samaradorligini oshirishda muhim rol o‘ynashi mumkin [3; 4].

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, risk-asoslangan audit yondashuvini qo‘llash bir qator afzalliklarga ega:

- Resurslarning samarali taqsimlanishi: Risk-asoslangan audit resurslarni eng yuqori xavf sohalariga yo‘naltirish imkonini beradi, bu esa auditorlik tekshiruvlarining samaradorligini oshiradi [5].

•Xavflarni o‘z vaqtida aniqlash: Ushbu yondashuv potensial muammolarni erta bosqichda aniqlash va ularning oldini olish imkonini beradi [6].

•Audit sifatining oshishi: Risk-asoslangan audit bankdagi haqiqiy xavflarni qamrab oladi va auditorlik tekshiruvlarining sifatini oshiradi [7].

Shu bilan birga, risk-asoslangan auditni joriy etishda bir qator qiyinchiliklar mavjud:

Ma'lumotlarning cheklanganligi: Xavflarni to‘g‘ri baholash uchun yetarli va ishonchli ma'lumotlar talab qilinadi, ammo ba'zi banklarda bunday ma'lumotlar yetarli emas [8].

Malakali xodimlarning yetishmasligi: Risk-asoslangan auditni samarali qo‘llash uchun auditorlar maxsus bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishlari kerak, ammo bunday mutaxassislar yetishmasligi mumkin [9].

Boshqaruvning qo‘llab-quvvatlashining yetishmasligi: Risk-asoslangan auditni joriy etish uchun bank rahbariyatining qo‘llab-quvvatlashi va ishtiroki zarur, ammo ba'zi hollarda bu yetarli darajada bo‘lmisligi mumkin [10].

TAHLIL VA MUHOKAMA

Risk-asoslangan audit yondashuvini qo‘llash banklarga bir qator afzalliklar taqdim etadi, jumladan resurslarning samarali taqsimlanishi, xavflarni o‘z vaqtida aniqlash va audit sifatining oshishi. Biroq, ushbu yondashuvni joriy etishda ma'lumotlarning cheklanganligi, malakali xodimlarning yetishmasligi va boshqaruvning qo‘llab-quvvatlashining yetishmasligi kabi qiyinchiliklar mavjud.

Ushbu qiyinchiliklarni yengib o‘tish uchun banklar quyidagi choralarni ko‘rishlari mumkin:

•Risk-asoslangan audit uchun zarur bo‘lgan ma'lumotlarni yig‘ish va tahlil qilish tizimlarini takomillashtirish;

•Auditorlar uchun maxsus o‘quv dasturlarini tashkil etish va malakali mutaxassislarni jalb qilish;

•Bank rahbariyatini risk-asoslangan audit yondashuvining afzalliklari to‘g‘risida xabardor qilish va ularning qo‘llab-quvvatlashini olish.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, risk-asoslangan auditni samarali joriy etgan banklar auditorlik tekshiruvlarining sifati va samaradorligini sezilarli darajada oshiradilar [11; 12]. Shuningdek, ushbu yondashuv banklarning umumiy risk boshqaruvi tizimini takomillashtirishga ham yordam beradi [13].

Bundan tashqari, risk-asoslangan audit yondashuvi banklar uchun yangi imkoniyatlarni ham ochishi mumkin. Masalan, ushbu yondashuv yordamida banklar o‘z biznes modellarini takomillashtirish, yangi mahsulot va xizmatlarni joriy etish bilan bog‘liq risklarni yaxshiroq boshqarishlari mumkin. Shuningdek, risk-asoslangan audit banklarning raqamli transformatsiyasi jarayonida muhim rol o‘ynashi mumkin, chunki yangi texnologiyalarni joriy etish yangi risklarni keltirib chiqaradi va ularni samarali boshqarish talab etiladi.

Shuni ham ta’kidlash kerakki, risk-asoslangan audit yondashuvining samaradorligi ko‘p jihatdan uning qay darajada moslashuvchanligi va o‘zgaruvchan biznes muhitiga javob bera olishiga bog‘liq. Shu sababli, banklar ushbu yondashuvni joriy etishda uning doimiy ravishda takomillashtirib borilishini ta’minlashlari lozim.

Risk-asoslangan audit yondashuvi nafaqat banklarning audit samaradorligini oshirish, balki ularning umumiy risk boshqaruvi madaniyatini yaxshilash va yangi imkoniyatlardan foydalanishga yordam beradi. Biroq, uning muvaffaqiyati ko‘p jihatdan banklar ushbu yondashuvni qanchalik samarali va moslashuvchan tarzda joriy eta olishlariga bog‘liq bo‘ladi.

XULOSA

Risk-asoslangan audit yondashuvini qo‘llash banklarga resurslarni samarali taqsimlash, xavflarni o‘z vaqtida aniqlash va audit sifatini oshirish imkonini beradi. Garchi ushbu yondashuvni joriy etishda bir qator qiyinchiliklar mavjud bo‘lsa-da, banklar tegishli choralarni ko‘rish orqali ularni yengib o‘tishlari mumkin. Risk-asoslangan auditni samarali qo‘llash banklarning nazorat va risk boshqaruvi tizimlarini takomillashtirishga, shuningdek, ularning barqarorligi va ishonchliligini oshirishga yordam beradi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Bholat, D., Lastra, R. M., Markose, S. M., Miglionico, A., & Sen, K. (2016). Non-performing loans: regulatory and accounting treatments of assets. Bank of England Staff Working Paper No. 594. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2776586>
2. DeLoach, J., & Thomson, J. (2014). Improving organizational performance and governance: How the COSO frameworks can help. Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission. <https://www.coso.org/documents/2014-2-10-COSO%20Thought%20Paper.pdf>
3. Griffiths, P. (2015). Risk-based auditing. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315612492>

4. Kagermann, H., Kinney, W., Küting, K., & Weber, C. P. (Eds.). (2007). Internal audit handbook. Springer Science & Business Media. <https://doi.org/10.1007/978-3-540-70887-5>
5. Lemon, W. M., Tatum, K. W., & Turley, W. S. (2000). Developments in the audit methodologies of large accounting firms. ABG Professional Information.
6. Petersen, M. A., & Rajan, R. G. (2002). Does distance still matter? The information revolution in small business lending. *The Journal of Finance*, 57(6), 2533-2570. <https://doi.org/10.1111/1540-6261.00505>
7. Ramamoorti, S. (2003). Internal auditing: history, evolution, and prospects. *Research Opportunities in Internal Auditing*, 1-23. <https://na.theiia.org/iia/f/Public%20Documents/Chapter%201%20Internal%20Auditing%20History%20Evolution%20and%20Prospects.pdf>
8. Sarens, G., & De Beelde, I. (2006). The relationship between internal audit and senior management: A qualitative analysis of expectations and perceptions. *International Journal of Auditing*, 10(3), 219-241. <https://doi.org/10.1111/j.1099-1123.2006.00351.x>
9. Spira, L. F., & Page, M. (2003). Risk management: The reinvention of internal control and the changing role of internal audit. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 16(4), 640-661. <https://doi.org/10.1108/09513570310492335>
10. Walker, P. L., Shenkir, W. G., & Barton, T. L. (2002). Enterprise risk management: Pulling it all together. Institute of Internal Auditors Research Foundation.
11. Allegrini, M., D'Onza, G., Paape, L., Melville, R., & Sarens, G. (2006). The European literature review on internal auditing. *Managerial Auditing Journal*, 21(8), 845-853. <https://doi.org/10.1108/02686900610703787>
12. Coetzee, P., & Lubbe, D. (2014). Improving the efficiency and effectiveness of risk-based internal audit engagements. *International Journal of Auditing*, 18(2), 115-125. <https://doi.org/10.1111/ijau.12016>
13. Vasarhelyi, M. A., Alles, M., & Williams, K. T. (2010). Continuous assurance for the now economy. Sydney: Institute of Chartered Accountants in Australia. <https://www.icaew.com/-/media/corporate/files/technical/audit-and-assurance/audit-quality/audit-quality-forum-evolution/continuous-assurance-for-the-now-economy.ashx>